

ინტელექტუალური კაპიტალი და მისი როლი ფირმის კონკურენტული უპირატესობების ჩამოყალიბებაში

გუგული ყურაშვილი
სტუ-ს პროფესორი

ირმა ომონაძე
სტუ-ს დოქტორანტი

ანოტაცია

დღეისათვის ინტელექტუალური კაპიტალი კომპანიის ღირებულების შექმნის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი ხდება. წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია მოცემული მოვლენის თავისებურებები, მისი გავლენა კომპანიის საქმიანობაზე. გაკეთებულია დასკვნა იმის შესახებ, რომ ინტელექტუალური კაპიტალისა და საქმიანობის მაჩვენებლების დამაკავშირებელ კომპონენტს წარმოადგენს რესურსული მიდგომის პოზიციიდან განხილული კონკურენტული უპირატესობების თეორია.

საკვანძო სიტყვები: ინტელექტუალური კაპიტალი, მდგრადობა, კონკურენტული უპირატესობები, რესურსული მიდგომა.

INTELLECTUAL CAPITAL AND ITS ROLE IN THE FORMATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE FIRM

Guguli Kurashvili
Professor of GTU
Irma Omanadze
PhD student of GTU

SUMMARY

Today, intellectual capital is becoming the most significant factor in creating company value. The presented article discusses the features of this event, its impact on the company's activities. The conclusion is made that the connecting component of intellectual capital and activity indicators is the theory of competitive advantages considered from the standpoint of the resource approach.

Key words: intellectual capital, sustainability, competitive advantages, resource approach.

შესავალი

კომპანიის ღირებულების შექმნა ცოდნის ეკონომიკის პირობებში სულ უფრო მეტად არის დამოკიდებული ფირმის ინტელექტუალური კაპიტალის ისეთი კომპონენტების ეფექტიან გამოყენებაზე, როგორიცაა მომუშავეთა კომპეტენციები, კლიე-

ნტებსა და მომწოდებლებთან ურთიერთდამოკიდებულებები, რომლებიც მოთხოვნილებების ზრდასთან ერთობლიობაში აიძულებს მენეჯერებს თავიანთი ინიციატივები მატერიალური რესურსების ველიდან გადაიტანონ არამატერიალური აქტივების ველზე. კვლევების ნაწილი მოწმობს, რომ ამჟამად, არამატერიალურ აქტივებს სულ უფრო მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ღირებულების შექმნაში. ვერ ვიტყვით, რომ დასახელებული დროის მონაკვეთში მათი როლი უმნიშვნელო იყო, ისინი ყოველთვის წარმოადგენდნენ კომპანიის ცხოველმყოფელობის პროცესის მნიშვნელოვან ნაწილს, თუმცა არ განიხილებოდა კონკურენტუნარიანობის საკვანძო ფაქტორად.

ფირმის კონკურენტული უპირატესობები და მდგრადობა ინტელექტუალური კაპიტალის კონცეფციის ფარგლებში

პორტერის თანახმად, კონკურენტული უპირატესობა - ეს არის ჩადებული ინვესტიციებიდან შემოსავლის გამომუშავების უნარი ინდუსტრიის საშუალო მაჩვენებელზე უფრო მაღალი მაჩვენებლით.¹ ისეთი მკვლევარები კი, როგორიცაა ბარნეი, ამბობენ, რომ კონკურენტული უპირატესობა შეიძლება ჩამოყალიბებულ იქნას, თუ ფირმას შეუძლია ღირებულების შექმნის სტრატეგიის ინკორპორირება, რომელიც ვერ იქნება რეალიზებული ნებისმიერი სხვა მიმდინარე და პოტენციური კონკურენტების მიერ.² მესოა და სმიტის თანახმად, მდგრადი კონკურენტული უპირატესობები იქმნება სტრატეგიული აქტივებს წყალობით.³ ბარნეი მასში გულისხმობს შინაგანად კონტროლირებად აქტივებს და ფირმებს აძლევს კომპანიის ეფექტიანობისა და შედეგიანობის გამაუმჯობესებელი სტრატეგიების ფორმულირებისა და რეალიზების შესაძლებლობას. ამრიგად, მიუხედავად მოცემულ ცნებაზე ტრადიციული შეხედულებისა, კონკურენტული უპირატესობა არ იქმნება ნედლეულის რესურსების, ტექნოლოგიებისა და მასშტაბიდან ეკონომიის საფუძველზე, რომელთა იმიტირებაც საკმაოდ მარტივია. ალბათ იგი აღქმული უნდა იქნას ფირმის ანალიზისადმი რესურსული მიდგომის პოზიციიდან, რომლის ფარგლებშიც კონკურენტული უპი-

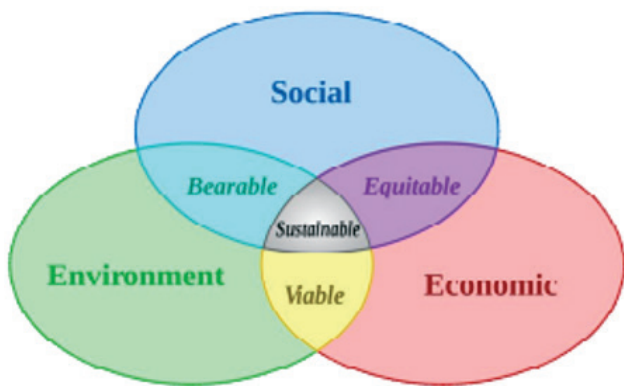
1 Porter, M.E. (1985), Competitive Advantage, The Free Press, New York, NY.

2 Barney, J. (1991), "Firm resources and sustained competitive advantage", Journal of Management, Vol. 17 No. 1, pp. 99-120

3 Meso, P. and Smith, R. (2000), "A resource-based view of organizational knowledge management systems", Journal of Knowledge Management, Vol. 4 No. 3, pp. 224-231

რატესობის შექმნა დამოკიდებულია ფირმის ხელთ არსებულ ფასეულ, იშვიათ და ძნელად კოპირებად რესურსებზე.⁴ რესურსების აღნიშნულ ტიპს სტიუარტი მიაკუთვნებს არამატერიალურ აქტივებს.⁵ შესაბამისად, ინტელექტუალური კაპიტალი მოიცავს ფასეულ, იშვიათ, ძნელად იმიტირებად და ურთიერთჩანაცვლებად რესურსებსა და შესაძლებლობებს. ისინი უზრუნველყოფენ ფირმის კონკურენტულ უპირატესობებს და შედარებით მაღალ შედეგებს.⁶ ვანგმა და ჩანგმა თავიანთ კვლევებში დაადასტურეს, რომ ინტელექტუალური კაპიტალი, ზრდის ტემპის შეფასებასთან ერთად წარმოადგენს ფირმის მიმდინარე და მომავალი კონკურენტუნარიანობის დეტერმინანტს.⁷

თუ ვისაუბრებთ მდგრადობის შესახებ, ძალზე ხშირად მას განიხილავენ მდგრადი განვითარების კონტექსტში. ჩვენ მოვიყვანთ ყველაზე ციტირებად განმარტებას, რომელიც გაკეთდა 1987 წელს მსოფლიოს გარემოს დაცვისა და განვითარების კომისიის (World Commission on Environment and Development – WCED) მიერ. აღნიშნული განმარტების თანახმად, მდგრადი განვითარება - ეს არის განვითარება, რომელიც აკმაყოფილებს აწმყოს მოთხოვნილებებს მომავალი თაობების მიერ საკუთარი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების შესაძლებლობისთვის საფრთხის შექმნის გარეშე. მოცემული ცნების ვიზუალიზაციისთვის ვიყენებთ ვენის დიაგრამას.

ნახ. 1. მდგრადობის ადგილი სოციალურ, გარემომცველ და ეკონომიკურ გარემოში

დიაგრამიდან გამომდინარე, ჩვენ ვხედავთ, რომ მდგრადობა განთავსებულია სამი გარემოს - ეკონომიკური, სოციალური და გარემომცველი - კვეთაზე, რაც ერთი მხრივ, იძლევა სამივე გარემოს ინტერესების გათვალისწინების შესაძლებლობას, ხოლო მეორე მხრივ, უზრუნველყოფს სიმდიდრის საუკეთესო სახით განაწილებას. შესაბამისად, კორპორაციული სექტორის ფარგლებში ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მდგრადობა - ეს არის ის მახასიათებელი, რომელიც აინტერესებს ამა თუ იმ გარემოს წარმომადგენელ ყველა სტეიკჰოლდერს. შესაბამისად, მოცემულ კვლევაში მდგრადობაში ჩვენ მიერ ნაგულისხმევი იქნება კომპანიის უნარი დააკმაყოფილოს დაინტერესებული მხარეების მოთხოვნილებები, მიუხედავად პირობებისა, რომელშიც ისინი იმყოფებიან.

მდგრადობის კვლევებს სხვადასხვა ავტორები ახორციელებდნენ, თუმცა, თუ ვსაუბრობთ ინტელექტუალური კაპიტალის კონტექსტში, მათ შორის შეგვიძლია გამოვყოთ ჰოლის ნაშრომები. იგი შეეცადა განესაზღვრა ინტელექტუალური კაპიტალის ყოველი ელემენტის მნიშვნელობის ხარისხი ღირებულების შექმნის, ბიზნესის ფინანსური შედეგების სტაბილურობისა და წარმატებულობის უზრუნველყოფის პროცესებში.⁸ ამისათვის გამოყენებულ იქნა გამოკითხვის ფურცელი, რომელიც დაეგზავნა ბრიტანული კომპანიების 847 აღმასრულებელ დირექტორს. მიუხედავად იმისა, რომ უკუკავშირის პროცენტი მხოლოდ 11 %-ს შეადგენდა, მიღებული შედეგების საფუძველზე ჰოლმა შეძლო მოეხდინა ელემენტების რანჟირება მნიშვნელობის მიხედვით. ყველაზე მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა ფირმის და პროდუქტის რეპუტაცია, თანამშრომელთა მიერ ნოუ-ჰაუს განხორციელების უნარი და კორპორაციული კულტურის დონე. ჰოლისმა კი ჩაატარა საერთაშორისო კვლევა, რომელიც ინიცირებული იყო კონსალტინგური კომპანია „აქსენჩერის“ მიერ და მიეძღვნა ინტელექტუალური კაპიტალის როლს ფირმების საქმიანობაში.⁹ მან დაადგინა, რომ გამოკითხული უმაღლესი რგოლის ხელმძღვანელების 94 % არამატერიალური აქტივების მართვას მიიჩნევს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემად, რასაც აწყდება კომპანია. ამასთან, გამოკითხულ ტოპ-მენეჯერთა თითქმის ნახევარი (49 %) მიიჩნევს, რომ ინტელექტუალური კაპიტალი წარმოადგენს

4 Barney, J. (1991), "Firm resources and sustained competitive advantage", Journal of Management, Vol. 17 No. 1, pp. 99-120; Stiles, P. and Kulvisasachana, S. (2004), Human Capital and Performance in Public Sector, Judge Institute of Management, University of Cambridge, Cambridge.

5 Stewart, T.A. (1997), Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, New York, NY.

6 Barney, J. (1991), "Firm resources and sustained competitive advantage", Journal of Management, Vol. 17 No. 1, pp. 99-120;

7 Wang, W.-Y. and Chang, C. (2005), "Intellectual capital and performance in causal model", Journal of Intellectual Capital, Vol. 6 No. 2, pp. 222-36.

8 Hall, R. (1992), "The strategic analysis of intangible resources", Strategic Management Journal, Vol. 13 No. 2, pp. 135-44.

9 Hollis, E. (2004), "Managing intangible assets represents opportunity for learning leaders", Chief Learning Officer, Atlanta, GA.

მესაკუთრეთა კეთილდღეობის ძირითად წყაროს გრძელვადიან პერსპექტივაში. გარდა ამისა, დიპი-აცა და ეკლსი თავიანთ ნაშრომებში აღნიშნავენ, რომ არაფინანსური ღირებულების დრავირები (პროდუქტის /მომსახურების ხარისხი, კლიენტის დაკმაყოფილება და ლოიალურობა) წარმოადგენენ არა უბრალოდ უფრო მნიშვნელოვანს, ვიდრე მიმდინარე ალრიცხვის შედეგები, არამედ მომავალი ფინანსური შედეგების პრიორიტეტულ დეტერმინანტებს და ორიენტირებს შიდა გადანაცვებების მიღებისას.¹⁰

დასკვნა

ამრიგად, ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კონკრეტულ თვისებრივ და რაოდენობრივ მაჩვენებლებზე

მდე დეკომპოზირებული ინტელექტუალური კაპიტალის ელემენტები არსებით გავლენას ახდენს ფირმის საქმიანობის შედეგებზე. ამასთან, აღნიშნული კავშირის ახსნის ერთ-ერთი საშუალება შეიძლება იყოს კონკურენტული უპირატესობების თეორია, რომელიც იქმნება სწორედ ინტელექტუალური კაპიტალის წყალობით და აისახება საქმიანობის შედეგებზე. ამ უკანასკნელზე ყურადღების გამახვილებისას უნდა გვახსოვდეს, რომ საქმიანობის მაჩვენებლები, რასაკვირველია, აუცილებელია, მაგრამ არასაკმარისი იმისთვის, რომ წარმოადგენდეს ადეკვატურ სიგნალს სტეიკჰოლდერებისთვის. ამგვარი ვარაუდი ქმნის ნიადაგს ისეთი მაჩვენებლების შემუშავებისთვის, რომლებიც ორიენტირებული იქნება ფირმის სხვა არამატერიალურ მახასიათებლებზე.

10 DiPiazza, S.A. and Eccles, R.G. (2002), Building Public Trust: The Future of Corporate Reporting, John Wiley & Sons, New York, NY.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Porter, M.E. (1985), Competitive Advantage, The Free Press, New York, NY.
2. Barney, J. (1991), "Firm resources and sustained competitive advantage", Journal of Management, Vol. 17 No. 1, pp. 99-120
3. Meso, P. and Smith, R. (2000), "A resource-based view of organizational knowledge management systems", Journal of Knowledge Management, Vol. 4 No. 3, pp. 224-231
4. Stewart, T.A. (1997), Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations, Bantam Doubleday Dell Publishing Group, New York, NY.
5. Wang, W.-Y. and Chang, C. (2005), "Intellectual capital and performance in causal model", Journal of Intellectual Capital, Vol. 6 No. 2, pp. 222-36.
6. Hall, R. (1992), "The strategic analysis of intangible resources", Strategic Management Journal, Vol. 13 No. 2, pp. 135-44.
7. Hollis, E. (2004), "Managing intangible assets represents opportunity for learning leaders", Chief Learning Officer, Atlanta, GA.
8. DiPiazza, S.A. and Eccles, R.G. (2002), Building Public Trust: The Future of Corporate Reporting, John Wiley & Sons, New York, NY.